

LA IRONIA SOCRÀTICA

Ramon ALCOBERRO

Per a un grec la paraula 'ironia' no significava directament el mateix que per nosaltres. No era només una conyeta amb més o menys ganes de ferir. Ni era dir el contrari del que vull que s'entengui (p. ex. dir 'savi' al més ase del grup). En la ironia grega hi havia també un punt d'astúcia i un punt de falsa humilitat. 'Ironia' en els diàlegs socràtics significa també presentar-se com un ignorant davant els falsos savis per tal d'acabar demostrant la profunda ignorància d'aquells qui creuen saber-ho tot.

En aquest sentit una ironia socràtica vindria a ser una mena fals orgull. Dient que 'només sap que no sap res', Sòcrates s'acaba situant en una posició de superioritat moral.

Però, per què necessitava Sòcrates la ironia? Sobre aquesta qüestió s'han presentat diverses tesis.

Gregory Vlastos ['Socrates Ironist and Moral Philosopher, 1991], defensà que Sòcrates no pretén mai enganyar ningú. Quan diu que 'no sap', això pot ser veritat en un sentit i fals en un altre. És una 'ironia complexa'. Quan està afirmant això òbviament sap més que els falsos savis a qui s'enfronta, però al mateix temps i de manera inseparable, està dient també que el seu coneixement és fal·lible, discutible, i que només s'aconsegueix refutant les afirmacions dels seus interlocutors.

Leo Strauss considerava que la ironia és un mecanisme (finalment de caire polític!) que serveix per ocultar les 'doctrines secretes', les que no han d'arribar a oïdes dels no-iniciats. Sòcrates tindria així una mena de doctrines (molt conservadores) que no tothom està en disposició de comprendre. Amb la ironia, Sòcrates procura que aquells qui no el podrien entendre creguin que o hi ha res a entendre.

Ramon Alcoberro, per la seva banda, atorga a la ironia un paper bàsicament didàctic. Sòcrates hauria estat influït per Heràclit i Parmènides i entre els seus interlocutors sovint hi ha filòsofs pitagòrics. És possible que metodològicament, hagués assumit, com molts dels sofistes contemporanis seus, la ironia heraclitana i la idea que els contraris són complementaris. Així la ironia socràtica seria una forma de presentar-se a escena, consistiria en una peculiar forma de mostrar el 'no ser' de les opinions, complementari al 'ser' maièutic.

Alexander Nehemas ['Art of Living: Socratic Reflections from Plato to Foucault, 1988], finalment, creu que rere la ironia socràtica no hi ha, finalment, ni una pruija pedagògica, ni cap doctrina secreta. En realitat la ironia actua per manera de desdibuixar el pensament socràtic. Ningú podrà saber què pensava Sòcrates, si era humil o arrogant, si es tenia per savi o no, senzillament perquè la ironia desautoritza radicalment qualsevol intent d'interpretació.

En tot cas, el 'només sé que no sé res' socràtic, sembla difícil de conciliar amb la seguretat amb què s'expressa sobre temes morals. La interpretació de Nehemas sembla una mica massa existencialista, i un punt nihilista, mentre que la de Leo Strauss polititza excessivament el personatge, fent-lo més home de partit que servidor de la polis, tal com havia declarat l'oracle. Tots dos pensen en categories massa modernes per a un personatge com Sòcrates. Però això no treu que molts contemporanis consideressin la ironia com una forma d'arrogància contrària a la gent comú. Això explicaria en una part molt significativa la condemna a mort de Sòcrates.